

9. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО) Ф.1. оп.20.спр.1856 арк.40
 10. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО) Ф.1. оп.20.спр.1856 арк.44-44зв.

В статті представлені роль і місце виробничих практик в професійній підготовці спеціалістів для українських залізничних доріг в 20-60 рр. ХХ в. Організація роботи в майстерських і в ході проходження практики в середніх навчальних закладах Міністерства шляхів сполучення поступово (до другої половини ХХ століття) набула системного характеру, що створило сприятливі умови для розвитку теорії і практики виробничого навчання. Її основними рисами було чітке визначення кваліфікації і вимог до практики, деталізація ходу виконання кожної роботи (алгоритм виконання операцій), послідовне оволодіння навичками кожної професійної дії, підготовка до застосування набутих умінь і навичок в реальних умовах майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: виробничі практики, формування практичних умінь і навичок, летні практики на виробстві, досягнення відповідного рівня готовності до кваліфікованого виконання складного і багатофункціонального технологічного процесу на залізничній дорозі.

In the article the role and place of production practices in professional training for Ukrainian railways in 20-60 y.y. XXcen is presented. Organization of workshops and during practical training in secondary schools Ministry of Railways gradually (the second half of the twentieth century) become systemic, creating favorable conditions for the development of the theory and practice of industrial training. Its main features were a clear definition of the qualifications and requirements to practice, details of the implementation of each operation (an algorithm of operations), consistent mastering the skills of each professional action, preparation for application of acquired skills in the real world future careers.

The role and place of production practices in the content of professional training for mid-level Ministry of Railways. Found out the forms and methods of industrial training. Showing organizational work in the workshops and in the course of practical training in secondary schools of the Ministry of Railways, determining the qualifications and requirements to practice, detailing the implementation of each operation (an algorithm of operations), consistent mastering the skills of each professional action, preparation for application of acquired skills in actual future careers. It is shown how, within the transport sector development and training of its personnel system transformation took place in the systems of industrial training (subject, operating room, operation-subject, flail, operationally complex, etc.). Particular attention in the system of industrial training provided practice, organization and conduct which took care of the Ministry of Railways, Railway and direct educational institutions. Improving the process of practical training, coordination of tasks and requirements of production created conditions for training employees and workers of mass professions transport.

Key words: field trips, the formation of practical skills, summer practices in the production, to achieve the appropriate level of readiness to perform skilled and complex multi-process on the railway.

УДК 377:371.13(477.87)"17/19"

Човрій Софія Юліївна,

старший викладач,

Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЗАКАРПАТТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХVІІІ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті висвітлюється розвиток професійної педагогічної освіти на Закарпатті в другій половині ХVІІІ – на початку ХХ століття. Враховуючи об'єктивні умови становища краю в складі Австрійської імперії та Австро-Угорської монархії, досліджено еволюцію професійної педагогічної освіти Закарпаття. Проаналізовано окремі аспекти діяльності закладів педагогічної освіти на Закарпатті в означений період, розглянуто особливості організації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: педагогічна освіта, вчительські семінарії, Закарпаття.

Постановка проблеми. Сучасне реформування освітньої системи України та професійної педагогічної освіти неможливе без переосмислення і творчого використання педагогічної спадщини минулого.

Розвиток системи освіти на Закарпатті тісно пов'язаний з об'єктивними умовами становища краю у складі Австрійської імперії та Австро-Угорської монархії.

У досліджуваний період на Закарпатті діяли три спеціальні навчальні заклади, які готували вчителів для народних шкіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти освітнього життя Закарпаття в історичній ретроспективі знайшли відображення в наукових розвідках М. Вегеша, В. Гомонная, А. Ігната, М. Кляп, П.-Р. Магочія, М. Мушинки, І. Небесника, Р. Офіцинського, В. Росула, В. Сагарди, М. Талапканича, В. Туряниці, Ч. Фединець, О. Фізеші, В. Химинця, П. Ходанича та інших. Їхні дослідження мають узагальнюючий характер, де в комплексі розкриваються проблеми освітньої політики, діяльність педагогів та громадських діячів.

Гене́за професійної педагогічної освіти розкривається науковцями у контексті розвитку освіти і шкільництва на Закарпатті. На особливу увагу заслуговують розвідки: В. Гомонная («Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.), 1992 р.»); В. Гомоная, В. Росула, М. Талапканича («Школа та освіта Закарпаття», 1997 р.); В. Гомоная, В. Росула, П. Ходанича («Педагогічна освіта на Закарпатті», 2003 р.); В. Химинця, П. Стрічика, Б. Качура, М. Талапканича («Освіта Закарпаття», 2009 р.); Ш. Дравіцкі («Tanítóképzés Szabolcs megyében», 2005 р.); О. Богіва («Становлення та розвиток педагогічної освіти на Закарпатті (друга половина XVIII ст. – перша половина XX ст.), 2014 р.»). Згадані наукові дослідження охоплюють більший хронологічний період, але системний підхід до проблеми становлення і розвитку закладів підготовки вчителів початкової освіти закарпатського краю не розкривають.

Мета статті – здійснити історико-педагогічний аналіз розвитку професійної педагогічної освіти Закарпаття в другій половині XVIII – на початку XX століття.

Результати дослідження. У досліджуваній період на території Закарпаття функціонували три навчальні заклади по підготовці педагогічних кадрів: в Ужгороді дві греко-католицькі (чоловіча й жіноча) та в Мукачеві державна вчительські семінарії.

Підготовка вчителів для народних шкіл розпочалася за сприяння єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії О. Бачинського (Bacsinszky András) (1732-1809 pp.) [22, с. 5-6; 19, с. 3]. Здійснювалася відповідно до виданого імператрицею Марією-Терезією 22 серпня 1777 р. указу про введення нової системи освіти в Угорщині та в приєднаних до неї провінціях: «Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas». Згідно реформи в кожному шкільному окрузі створювалися чотирирічні «нормальні» школи при яких передбачалося відкриття так званих препаранд, метою яких була підготовка вчителів для народних шкіл [23, с. 23-29].

У 1793 році вчителя Д. Поповича (Popovics Demeter) направлено в Ужгород з метою організації та керівництва підготовки педагогічних кадрів для

народних шкіл, який згодом стає першим директором препаранди. Курс навчання тривав п'ять зимових або п'ять літніх місяців [22, с. 7].

У 1805 році Д. Поповича призначено заступником інспектора Кошицького шкільного округу [22, с. 6]. З 1808 р. по 1831 р. посаду заступника інспектора (Pro-Inspector), а з 1831 р. по 1835 р. – почесного про-інспектора (Emeritus Pro-Inspector) займає Д. Крічфолуші (Kricsfalussy György). У 1835 році наступником Д. Крічфолуші став відомий історик, мовознавець, культурно-освітній і церковний діяч М. Лучкай (Lucskay Mihály) (1789-1843 pp.), який опікувався препарандою до 1839-го.

У 1839 році на посаду директора Ужгородської препаранди призначено Я. Чурговича (Csurgovics János) (1791-1862 pp.), який вніс вагомий вклад як в організацію шкільної справи, так і в підготовку вчителів для народних шкіл краю. Саме він дає виготовити першу печатку закладу із символікою Угорщини і надписом латинською мовою: *Sigillum gr. cath. Scholae Praeparand. Ungvariensis 1841* (у перекладі автора: Печатка греко-католицької учительської препаранди. Ужгород 1841) [22, с. 19-25].

З 1834 р. п'ятимісячні курси було розширено до десяти місяців [22, с. 22], а за Розпорядженням намісницької ради № 14 698 від 9 травня 1844 р. термін навчання збільшився до двох років [22, с. 29-30].

У 1845 році офіційно запроваджується вживання мадярської мови в діловодстві навчального закладу замість латинської, якою до цього часу велася вся документація [22, с. 34]. У 1861 році урядові органи державного управління намагаються ввести німецьку мову і погоджуються оплачувати лише тих викладачів, які будуть проводити заняття на даній мові. У знак протесту 26 листопада 1861 року Я. Чургович відмовляється від займаної посади. 18 вересня 1862 року директором призначено викладача теології М. Лихварчика (Lichvártsik Mihály) [22, с. 38-39].

Наведена нижче таблиця (табл. 1), складена на основі статистичних даних Міністерства релігії та народної освіти Угорщини, показує динаміку загальної кількості учнів в Ужгородській королівській греко-католицькій півце-учительській семінарії упродовж п'яти навчальних років.

Таблиця 1

Статистичні дані Ужгородської королівської греко-католицької півце-учительської семінарії* (1866/7 – 1870/1 навчальні роки)

	1866-1867	1867-1868	1868-1869	1869-1870	1870-1871
	н. р.	н. р.	н. р.	н. р.	н. р.
Кількість викладачів	4	4	4	4	4
Кількість класів	2	2	2	2	2
Загальна кількість учнів	37	26	26	30	34

*У поєднанні з підготовчим класом, 1866-1867 н. р.: 15 учнів; 1870-1871 н. р.: 7 учнів.

Джерело: A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás 1870. és 1871. évi állapotáról szóló s az országgyűlés elé terjesztett jelentése. – Buda : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1872. – 280. o. – С. 79.

У 1872 році термін навчання в Ужгородській королівській греко-католицькій півце-учительській

семінарії продовжено до трьох років [22, с. 46].

Таблиця 2

Статистичні дані Ужгородської королівської греко-католицької півце-учительської семінарії (1871-1872 – 1877-1878 навчальні роки)

Навчальний рік	Кількість викладачів	Кількість класів	Кількість учнів				Кількість учнів підготовчого класу
			I	II	III	Всього	
			класи				
1871-1872 [9, с. 48]	6	3	11	13	12	36	24
1872-1873 [10, с. 44]	7	3	17	13	10	40	16
1873-1874 [11, с. 242]	7	3	16	13	20	49	12
1874-1875 [12, с. 700; 1]	6	3	16	15	12	43	17
1875-1876 [12, с. 702]	8	3	18	10	13	41	21
1876-1877 [2, арк. 6]	–	3	32	13	8	53	24
1877-1878 [13, с. 307]	8	3	29	22	15	66	27

Джерело: систематизовано автором на основі документальних джерел

Після виходу М. Лихварчика на заслужений відпочинок у 1883 році керівництво семінарією здійснює Д. Дрогобецькі (Drohobeczky Gyula) (1853-1934 рр.) – церковний діяч, педагог, диригент, який у 1887 році відкриває каплицю при семінарії і докладає багато зусиль для її облаштування. У 1891 році він стає єпископом Крижевецької єпархії (тут: єпархія Хорватської греко-католицької церкви з осідком у Крижевцях – роз'яснення автора), а посаду директора

займає О. Рийпоі (Réray András), який керував семінарією протягом одного року. За Розпорядженням Міністра релігії та народної освіти Угорщини № 39 938 від 30 вересня 1892 р. на посаду директора призначено Г. Комінські (Kaminszky Géza) [22, с. 47-51].

Наведена нижче таблиця (табл. 3) показує динаміку загальної кількості учнів в Ужгородській королівській греко-католицькій півце-учительській семінарії протягом 4 навчальних років.

Таблиця 3

Статистичні дані Ужгородської королівської греко-католицької півце-учительської семінарії (1894-1895 – 1897-1898 навчальні роки)

Навчальний рік	Кількість викладачів	Кількість класів	Кількість учнів			Всього
			I	II	III	
			класи			
1894-1895 [14, с. 1176]	8	3	32	31	26	89
1895-1896 [15, с. 264-265]	8	3	29	25	27	81
1896-1897 [16, с. 306-307]	8	3	44	26	20	90
1897-1898 [3]	–	3	38	42	49	129

Джерело: систематизовано автором на основі документальних джерел

У 1899 році термін навчання в семінарії стає чотирирічним [20, с. 34; 21]. У річному звіті про діяльність Ужгородської королівської греко-

католицької півце-учительської семінарії за 1899-1900 навчальний рік директор навчального закладу – Г. Комінські подає статистичні дані (табл. 4) [21].

Таблиця 4

Статистичні дані Ужгородської королівської греко-католицької півце-учительської семінарії (1899-1900 навчальний рік)

Кількість викладачів	Кількість класів	Кількість учнів				Всього	Кількість екстернів				Всього	Кількість учнів підготовчого класу
		I	II	III	IV		I	II	III	IV		
		класи					класи					
11	4	43	34	21	35	133	7	5	12	11	35	24

16 липня 1917 року Г. Комінські замінює А. Волошин (Volosin Ágoston) (1874-1945 pp.) [5, 4 арк], який перебував на посаді директора до 18 жовтня 1938 року [19, с. 5]. Талант А. Волошина (1874-1945) як педагога і вченого найбільше розкрився в роки його перебування на посаді директора Ужгородської греко-католицької півце-учительської семінарії. Ставши керівником даного навчального закладу, А. Волошин мав уже 20-річний стаж педагогічної роботи, видав близько десяти підручників для шкіл. Це дало йому змогу здійснити новаторські підходи в організації навчально-виховного процесу семінарії в складних умовах Першої світової війни.

В Ужгороді поряд з чоловічою півце-учительською семінарією в 1902 році за сприянням єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії Д. Фірцака (Firczak Gyula) (1836-1912) було засновано жіночу учительську семінарію (Розпорядження Міністерства релігії та народної освіти Угорщини № 90 376/1902) [17, с. 5].

Директором призначено Г. Комінські, який на той час керував чоловічою півце-учительською семінарією. В 1906 році наступником Г. Комінські став Д. Меллеш (Melles Gyula), який керував навчальним закладом протягом 17 років [17, с. 7].

До 1 вересня 1912 р. термін навчання в семінарії становив два роки і набір студентів здійснювався кожний другий рік, а пізніше – чотири роки [18, с. 7]. У семінарії здебільшого навчались дівчата із сімей священнослужителів.

Відкриття Ужгородської жіночої учительської семінарії тільки частково вплинуло на подолання нестачі педагогічних кадрів на Закарпатті на початку ХХ століття.

1 грудня 1902 р. депутат парламенту Угорщини Я. Недечеї (Nedeczey János) (1852-1934 pp.) на засіданні культурного товариства Березького комітату (Bereg vármegyei Magyar Közművelődési Egyesület) вніс пропозицію про відкриття в поселенні Паланок (нині південно-західна частина м. Мукачева – роз'яснення автора) вчительської семінарії [6, с. 3]. Ідея не отримала належної підтримки і до неї повернулися через десять років.

23 травня 1912 р. на зборах міської управи знову було внесено пропозицію створення вчительської

семінарії, але уже в м. Мукачеві [6, с. 7].

У квітні 1913 р. Міністерство релігії та народної освіти Угорщини дало згоду на відкриття в м. Мукачеві державної вчительської семінарії [6, с. 11]. Новий навчальний заклад отримав назву «Мукачівська угорська королівська державна народошкільна вчительська семінарія» (Munkácsi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet). Першим директором навчального закладу призначено Я. Сонді (Szondi János) (Розпорядження Міністерства релігії та народної освіти Угорщини № 90 037 від 11 червня 1914 р.), який до того працював викладачем Кішкунфеледзьгазської державної вчительської семінарії (Угорщина) [6, с. 16]. Др. І. Молнара (Molnár Imre) переведено на посаду викладача з учительської семінарії м. Турчянське Теплице (Словаччина) (Розпорядження Міністерства релігії та народної освіти Угорщини № 90 119 від 10 червня 1914 р.) [6, с. 16].

Перший навчальний рік семінарії співпав із початком Першої світової війни.

14 вересня 1914 р. після музичного прослуховування відбулося зарахування абітурієнтів на навчання. Рішенням дирекції на перший курс семінарії зараховано 31 учень. До семінарії приймали лише хлопців. 1914-1915 навчальний рік тривав з 15 вересня 1914 р. до 12 червня 1915 р. [4, 5 арк.].

Навчально-виховний процес у семінарії забезпечували: директор (Я. Сонді), викладач (др. І. Молнар), викладач за сумісництвом (О. Дем'янович /Demjanovich Andor/), вихователь (І. Ормої /Ormai István/) та 5 священнослужителів [6, с. 30; 4, 5 арк.].

Навчальний процес в учительській семінарії було організовано відповідно до навчального плану і рекомендацій затверджених Міністерством релігії та народної освіти Угорщини в 1911 р. [24].

Тижневе (шестиденне) навантаження студентів: 36 годин. Навчання майже кожен день тривало з 8.00 до 17.00. На основі аналізу розкладу занять Мукачівської вчительської семінарії за 1914-1915 навчальний рік, можна констатувати, що на другу половину дня планували предмети, які не вимагали великого інтелектуального напруження від студентів (табл. 5) [6, с. 55].

Таблиця 5

Розклад занять Мукачівської вчительської семінарії за 1914-1915 навчальний рік

Години	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота
8-9	Природо-знавство	Німецька мова	Співи і музика	Природо-знавство	Історія	Співи і музика
9-10	Математика	Географія	Математика	Математика	Географія	Угорська мова
10-11	Угорська мова	Педагогіка	Угорська мова	Педагогіка	Угорська мова	Математика
11-12	Історія	Малювання	Історія	Німецька мова	Малювання	Природо-знавство
12-13	Співи і музика	Малювання	Релігія	Співи і музика	Каліграфія	Релігія
15-16	Економіка	Фіз. вих.	–	Економіка	Фіз. вих.	–
16-17	Русинська мова	Ручна праця	–	Русинська мова	Ручна праця	–

У 1917-1918 навчальному році вперше проводилися іспити вчительських здібностей [7, с. 14].

Під час подій Першої світової війни навчально-виховний процес у всіх трьох педагогічних закладах не припинявся. Проте, проходив з непередбачуваними перервами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження розвитку професійної педагогічної освіти Закарпаття у другій половині XVIII – початку XX століття дало можливість сформулювати наступні висновки.

Закарпаття – регіон, який знаходиться на межі єднання Східної та Західної Європи. Впродовж історії край пережив низку політичних, економічних, культурно-освітніх змін. Безумовно, це відбилося і на

розвитку освітньої системи загалом та професійної педагогічної зокрема.

Означений період на Закарпатті характеризується становленням і розвитком закладів, що здійснювали підготовку вчителів для початкових шкіл. В досліджуваний період у краї функціонували три заклади професійної педагогічної освіти, зокрема дві учительські семінарії в Ужгороді (чоловіча і жіноча), які належали Мукачівській греко-католицькій єпархії та державна учительська семінарія, відкрита у м. Мукачеві в 1914 році. Однак на початку XX століття на Закарпатті критично не вистачало педагогічних кадрів.

Перспективи наукових розвідок, вважаємо, вивчення змісту та дидактичної системи фахової підготовки вчителів у досліджуваний період.

Список використаних джерел

1. Державний архів Закарпатської області. Відомість директора Ужгородської учительської семінарії про успішність учнів 1874-1875 рр. ДАЗО : Фонд 151. Опис 15. Справа 1607.
2. Державний архів Закарпатської області. Відомість директора Ужгородської учительської семінарії про успішність учнів 1876-1877 рр. ДАЗО : Фонд 151. Опис 16. Справа 693.
3. Державний архів Закарпатської області. Відомість про успішність вихованців учительської семінарії 1897-1898 рр. ДАЗО : Фонд 151. Опис 17. Справа 2423.
4. Державний архів Закарпатської області. Паспорт Мукачівської вчительської семінарії 1916 р. ДАЗО : Фонд 1551. Опис 2. Справа 18.
5. Державний архів Закарпатської області. Переписка з Ужгородською вчительською семінарією про установа зарплати викладачам 1919-1928 рр. ДАЗО : Фонд 28. Опис 2. Том I. Справа 12.
6. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet I. értesítője az 1914-15. iskolai év. / szerk. Szondi János, igazgató. – Munkács : Grósz testvérek Könyvsajtója, 1915. – 63. o.
7. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet értesítője az 1917-18. iskolai évről (IV. értesítő.) / szerk. Szondi János, igazgató. – Munkács : Nyomatott Grunstein Mór Könyvnyomdájában, 1918. – 15. o.
8. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás 1870. és 1871. évi állapotáról szóló s az országgyűlés elé terjesztett jelentése. – Buda : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1872. – 280. o.
9. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás 1872. évi állapotáról szóló s az országgyűlés elé terjesztett jelentése. – Budapest : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1874. – 155. o.
10. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás 1873. évi állapotáról szóló, és az országgyűlés elé terjesztett jelentése. – Budapest : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1875. – 160. o.
11. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló, és az országgyűlés elé terjesztett ötödik jelentése. 1873-1874. – Budapest : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1876. – 468. o.
12. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló, és az országgyűlés elé terjesztett hatodik 1875/6. évi állapotokat előtűntető jelentése. – Budapest : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1878. – 852. o.
13. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló, és az országgyűlés elé terjesztett nyolcadik jelentése. (1877/8 – 1878/9). – Budapest : Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1880. – 831. o.
14. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett huszonötödik jelentése. – Budapest : Nyomatott a M. Kir. Tud.-Egyetemi Nyomdában, 1896. – 1423. o.
15. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett huszonhatodik jelentése. – Budapest : Nyomatott a M. Kir. Tud.-Egyetemi Nyomdában, 1897. – 340. o.
16. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett huszonhetedik jelentése. – Budapest : Nyomatott a M. Kir. Tud.-Egyetemi Nyomdában, 1898. – 506. o.
17. Az Ungvári Gör. Kat. Leánylíceum-Tanítónőképző Intézet és vele kapcsolatos Gyakorló Népiskola évkönyve az 1938-39. iskolai évről. Az intézet fennállásának 37-ik évében / összeállította: Csurgovich György, mb. igazgató. – Ungvár : Unio-Miravcsik Gy. Könyvnyomdájá, é. n. – 88. o.
18. Az Ungvári Gör. Kat. Leánylíceum, Tanítónőképző-Intézet és vele kapcsolatos Gyakorló-Népiskola évkönyve az 1941-42. iskolai évről. Az intézet fennállásának 40. évében / összeállította: Csurgovich György, mb. igazgató. – Ungvár : Nyomatott az «UNIO» Könyvnyomdában, é. n. – 91. o.
19. Az Ungvári Kir. Görögkatolikus Liceum és Kántor-Tanítóképző Intézet jelentése az 1938-39. iskolai évről (az alapítástól CXLV – VI.-ik) / összeállította: Dr. Dunda Ernő, h. igazgató. – Ungvár : Nyomatott Unio-Miravcsik Gy. Könyvnyomdájában, é. n. – 55. o.
20. Az Ungvári Kir. Gör. Szert. Kath. Éneklész-Tanítóképezde értesítője az 1898-99. Tanévről / közli: Kaminszky Géza, igazgató. – Ungvár : Nyomatott a «Sz. Bazil-társulat» Könyvnyomdájában. – 1899. – 103. o.

21. Az Ungvári Királyi Gör. Szert. Kath. Éneklész-Tanítóképzőintézet értesítője az 1899-1900. tanévről / közli: Kaminszky Géza, igazgató. – Ungvár : Nyomatott a «Sz. Bazil-társulat» Könyvnyomdájában. – 1900. – 152 o.
22. Kaminszky Géza. Emlék-album az Ungvári Kir. Gör. Kath. Éneklész-Tanítóképző 100 éves fennállásának jubileumára 1893-94-ik tanévben / Géza Kaminszky. – Ungvár : Jäger Bertalan Könyvnyomdája és Könyvkötészete, 1894. – 163. o.
23. Kiss József. A magyar tanítóképzés statisztikai adatai / József Kiss // Magyar Tanítóképző. – 1929. – 1. sz. – 22-35. o.
24. Tanterv és Tantervi Utasítások az állami elemi iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetek számára. Kiadott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1911. évi június hó 30-án, 78000. sz. a. kelt rendeletével. – Budapest : M. Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1911. – 172. o.

В статье раскрыто развитие профессионального педагогического образования Закарпатья во второй половине XVIII – начала XX века. Учитывая объективные условия положения края в составе Австрийской империи и Австро-Венгерской монархии, исследовано эволюцию профессионального педагогического образования Закарпатья. Проанализировано отдельные аспекты деятельности учреждений педагогического образования на Закарпатье в указанный период, рассмотрено особенности организации учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: педагогическое образование, учительские семинарии, Закарпатье.

Modern development and reformation of the Ukrainian educational system in general and the professional pedagogical in particular is impossible without taking into account the tendencies of development of education in the past. It is essential for it enables us to use the best achievements of the past to prevent future mistakes. Analysis of historical and pedagogical archives testifies to the fact that the issue of education in Transcarpathia cannot be viewed without taking into account political, economic and common cultural events and processes that took place at that time.

To achieve the tasks set forward the following research methods were used: retrospective analysis and synthesis of archive and modern printed materials on the issue under research that enables us to observe the dynamic character of the process of developing professional pedagogical education in Transcarpathia in the second half of the XVIII – early XX century; comparative method to compare, differentiate between common and specific features in the development of pedagogical education in the period under review; method of systematizing and theoretical generalization of the material under investigation; content-analysis of scientific sources, state regulatory documents, periodicals, and methodical literature.

The study of historical and methodological issues of professional pedagogical education in Transcarpathia in the second half of the XVIII – early XX century fosters systematization of the accumulated knowledge and, therefore, enriches the theory and practice of pedagogical education. The theoretical provisions and conclusions drawn from the theme under research open up the perspective for further scientific research in the field of history of establishment and development of professional pedagogical education.

Key words: pedagogical education, teacher training establishments, Transcarpathia.

UDC 377.112.4(439)"1936/1950"

Garai Imre PhD adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet oktató
(Magyarország)

EGY TANÁRKÉPZŐ INTERNÁTUS TANÁRI KARÁNAK VÁLTOZÁSAI, 1936-1950 KÖZÖTT

A tanulmány a Báró Eötvös József Collegium tanári karának változásait tekinti át 1936-1950 között. Egyfelől bemutatja a Collegium oktatóinak összetételét, az előmenetelüket befolyásoló jogi szabályozás változásait, másfelől pedig azt a sajátos kiválasztási mechanizmust, amelynek nyomán a legkiválóbb collegisták közül a kiválasztottak az intézet tanári karába emelkedhettek. Ezt követően pedig ismerteti a Szabó Miklós, Keresztury Dezső és Lutter Tibor igazgatósága által fémjelzett időszak változásait, amelyben az internátus vezetőinek egyszerre kellett megküzdenie a források fokozatos beszűkülésével, illetve a politika beszivárgásával az intézet falain belülre.

Kulcsszavak: Eötvös József Collegium, tanárképző internátust, tanári kar.

Bevezetés. A Báró Eötvös József Collegium fontos szerepet játszott a magyar középiskolai tanári professzió kialakulásában, hiszen az 1899-ben létrejövő új tanárképzési struktúra kialakulása az internátus megalapításához kötődött. Emellett ekkor jelent meg az oktatáspolitikai eliten belüli egyetértésnek köszönhetően a szekuláris tudós tanár archetípusa, amely a Collegium képzési rendszerének középpontjában állt egészen 1928-ig (Garai, 2014.; Németh,

2004. 446-449.). Az 1924: XXVII. törvény 8-9. §-a a fővárosban kialakult tanárképzési intézményrendszert és a középiskolai tanár új típusát kiterjesztette az ország egyéb tudományegyetemeire is. A törvény előírta, hogy a tanárképzésnek a tudományegyetemek bölcsészka mellett felállított tanárképző intézetekben, illetve az ezek mellett létrehozandó tanárképző internátusokban kellett történnie. A törvényhez fűzött miniszteri indoklásból pedig egyértelműen